

FRAZNI GLAGOLI V REZIJANSKEM NAREČJU SLOVENŠČINE

Matej ŠEKLI

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slavistiko, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana
e-mail: matej.sekli@guest.arnes.si

IZVLEČEK

V prispevku so obravnavani frazni glagoli, tj. glagoli tipa delati greh 'grešiti' v rezijanskem narečju slovenščine, natančneje v krajevnem govoru kraja Solbica/Stolvizza (točka SLA 59, OLA 1). Prikazani sta njihova geneza in tipologija. Tovrstni glagoli so v rezijanščini v veliki večini primerov nastali kot posledica kalkiranja fraznih glagolov iz sosednjih romanskih jezikov, tj. furlanščine in italijanščine. Rezijanski frazni glagoli so glede na odsotnost/prisotnost frazeologizacije proste besedne zveze ali frazemi. Težišče razprave je na obravnavi slabljenja slovarskega pomena polnopomenskega glagola kot sestavine fraznega glagola in njegove frazeologizacije.

Ključne besede: frazni glagol, slabljenje slovarskega pomena, frazeologizacija, rezijansko narečje slovenščine, slovensko-romanski jezikovni stik

SINTAGMI CON VERBI COPULATIVI NEL DIALETTO SLOVENO DI RESIA/REZIJA

SINTESI

Nel contributo vengono presentati i sintagmi con verbi copulativi ossia sintagmi del tipo delati greh 'fare peccato, peccare' nel dialetto sloveno di Resia/Rezija. Sulla base dell'analisi di materiale dialettale raccolto nella località di Stolvizza/Solbica (punto n. 59 dell'Atlante linguistico sloveno e punto n. 1 dell'Atlante linguistico slavo) vengono illustrate sia la genesi che la tipologia di tali sintagmi. Generalmente, in resiano i sintagmi di questo tipo nascono come calchi a partire da modelli paralleli nelle vicine lingue romanze, il friulano e l'italiano. Dal punto di vista della classificazione lessicale i sintagmi resiani analizzati possono essere sia sintagmi liberi che fraseologismi. Particolare attenzione è rivolta all'indebolimento del significato proprio dei verbi che in tali sintagmi svolgono la funzione di copula e alla fraseologizzazione dei sintagmi stessi.

Parole chiave: sintagmi con verbi copulativi, indebolimento del significato lessicale, fraseologizzazione, dialetto sloveno di Resia/Rezija, contatto linguistico sloveno-romanzo

UVOD¹

V prispevku so obravnavani frazni glagoli, tj. glagoli tipa *delati greh* 'grešiti', v narečni slovenščini na slovensko-romanskem jezikovnem stiku, in sicer v rezijanskem narečju slovenščine, natančneje v krajevnem govoru kraja Solbica/Stolvisza (točka SLA 59, OLA 1). Prikazani sta njihova geneza in tipologija. Tovrstni glagoli so v rezijanščini v veliki večini primerov nastali kot posledica kalkiranja frazskih glagolov iz sosednjih romanskih jezikov, tj. furlanščine in italijanščine. Rezijanski frazni glagoli so glede na svoje vezljivostne lastnosti enovezljivi, dvovezljivi ali trovezljivi ter glede na odsotnost/prisotnost frazeologizacije proste besedne zveze ali frazemi. Težišče razprave je na obravnavi slabljenja slovarskega pomena polnopomenskega glagola kot sestavine fraznega glagola in njegove frazeologizacije.

Slabljenje slovarskega pomena glagola

Gledano diahrono ima glagol prvotno polni slovarski (leksikalni) pomen, ki se s slabljenjem, šibitvijo lahko spremeni v nepolni slovarski pomen in nadalje v slovnični (gramatični) pomen.² Posledica spreminjanja pomena glagola je spreminjanje njegove skladenjske/stavčnočlenske vloge, lahko pa tudi njegove izrazne, tj. glasovne podobe (sprememba naglasnice v brezna-glasnico), in končno oblike (oblikovna redukcija glagolske oblike). Gledano sinhrono se glagoli pomensko (semantično) in posledično skladenjsko (sintaktično) tako delijo na predikativne, kopulativne in pomožne. Predikativni glagol (*verbum praedicativum*) ima polni slovarski pomen (to je polnopomenski, natančneje »polnoslovarskopomenski« glagol) in v stavku nastopa samostojno kot glagolski povedek (verbalni predikat).

Kopulativni glagol (*verbum copulativum*), tudi glagol vez (kopula), ima nepolni, oslavljeni slovarski pomen (to je nepolnopomenski, natančneje »nepolnoslovarskopomenski« glagol) in v stavku nastopa kot povedek skupaj z neko drugo besedno zvezo, ki je v vlogi povedkovega določila. Pomožni glagol (*verbum auxiliare*) ima slovnični pomen (to je slovničnopomenski glagol) in je del zložene glagolske oblike, znotraj katere izraža slovnične kategorije glagola, kot so število, oseba, spol.³

Frazeologizacija

Gledano diahrono frazem nastane s frazeologizacijo, ki je poseben tip leksikalizacije. Leksikalizacija je leksemna sprememba, pri kateri nastane novi leksem, pri čemer se ohrani oblika in se spremeni pomen besede ali prvotne besedne zveze; pride namreč do pomenskega prenosa *pars pro toto*.⁴ Ker je bistvenega pomena za nastanek frazema prav pomenski prenos, nekateri avtorji ločijo med pojmom frazeologizacija in idiomatizacija.⁵ Pri frazeologizaciji torej iz več (navadno enobesednih) leksemov nastane en večbesedni leksem.

Gledano sinhrono frazem (tj. stalno besedno zvezo v ožjem smislu) posledično določajo naslednje značilnosti: a) večbesednost: frazem je nastal iz večleksemne proste besedne zveze, zato je večbeseden; b) oblikovna oz. zgradbena ustaljenost: frazem je nastal iz točno določene proste besedne zveze, zato so njegove sestavine stalne (obstajajo lahko seveda tudi različice frazemov); c) pomenska ustaljenost oz. idiomatičnost (nerazstavljivost, nepredvidljivost, nemotiviranost pomena; strukturno-pomenska iregularnost): pri frazeologizaciji je prišlo do pomenskega prenosa, posledično je pomen frazema nesestavljen iz pomena njegovih sestavin.⁶ Naštetim značilnostim frazema nekateri avtorji dodajajo še konotativnost.⁷

- 1 Krajša različica tega prispevka, ki obravnava frazne glagole in frazeme samo s prislovnima določiloma prostora/kraja in časa v rezijanskem narečju slovenščine, je objavljena v Šekli, 2016. Rezijansko gradivo je iz avtorjevega osebnega arhiva in iz publicističnih besedil, ki so bila objavljena v slovenskem lokalnem tisku v Videmski pokrajini v Italiji (NM = Novi Matajur: tednik Slovencev Videnske pokrajine, NG = Náš glas – La nostra voce, VC = La Vita Cattolica) in katerih avtorica je ga. Luigia Negro. Vse narečno gradivo je bilo prepisano v slovensko nacionalno fonetično transkripcijo; gradivo, ki ni bilo napisano v krajevnem govoru Solbice, je bilo preneseno v ta govor. Ge. Luigi Negro se zahvaljujem za posredovanje svojih besedil v elektronski obliki in za vso pomoč pri njihovem prepisovanju in interpretaciji. Za pomoč pri navajanju furlanskega gradiva se zahvaljujem prof. dr. Francu Finču, za natančno branje besedila in konstruktivne pripombe Janošu Ježovniku. O vplivu romanskih jezikov (furlanščine in italijanščine) na rezijansko narečje slovenščine na (obliko)skladenski ravni prim. na primer Skubic, 1997; Spinozzi Monai, 1998; Benacchio, 1998 in 2002; Šekli, 2009; Ježovnik, 2015.
- 2 Delitev glagolov glede na pomen (pomenski (semantični) vidik) na polnopomenske (*verba concreta*) s polnim slovarskim pomenom in nepolnopomenske (*verba abstracta*) z oslavljenim slovarskim pomenom, nastalim s slabljenjem polnega slovarskega pomena polnopomenskega glagola, se pojavlja na primer v Miklosich, 1883, 261–263.
- 3 Pojma *predikativni glagol* in *kopulativni glagol* se pojavljata na primer v italijanski slovnični tradiciji (*verbo predicativo*, *verbo copulativo*) (Dardano, Trifone, 1995, 100–102, 306), od koder sta tudi prevzeta. V slovenskem jezikoslovju pojem *pomožni glagoli* zaobjema tako pomožne kot kopulativne glagole (Toporišič, 2000, 387–388, 612).
- 4 »Gledano diahrono, so frazemi praviloma zasnovani na preneseni rabi besede ali besedne zveze, ki v bolj ali manj ustaljeni zvezi z drugimi besedami na slikovit in zato ekspresiven način izražajo vsebino, ki jo želimo ubesediti« (Snoj, 2013, 91). »Realija je z enim leksemom vedno označena le po eni od njenih številnih lastnosti, ker so leksemi praviloma poimenovanja *pars pro toto*« (Furlan, 2013, 22).
- 5 »Der historische Prozess, durch den eine freie Wortverbindung zu einem Prahseologismus wird, heißt Phraselogisierung; der Prozess, durch den eine Wortverbindung zum Idiom wird, heißt Idiomatisierung« (Burger, 2003, 15).
- 6 Виноградов, 1947; Fleischer, 1997, 30–62; Burger, 2003, 14–32; Kržišnik, 1994, 187–190; 2013, 20–21; Jakop, 2006, 15; Gantar, 2007, 72–79.
- 7 »V razmerju do drugih stalnih besednih zvez, eksplicitno teminoloških, pa je konotativnost tista, ki definira frazeološke enote« (Vidovič Muha, 2013, 117).

Frazni glagoli

Frazni glagoli imajo s pomenskega (semantičnega) vidika nepolni, oslavljeni slovarski pomen in so s skladijskega (sintaktičnega) vidika kopolativni. Nastali so s pomenskim slabljenjem glagolov s polnim slovarskim pomenom, posledica česar je tudi sprememba skladijske/stavčnočlenske vloge neglagolskih sestavin fraznega glagola, tj. prehod v povedkovo določilo. Pri teh pomenskih in skladijskih spremembah so ohranili neskladijski glagolski kategoriji, kot sta glagolski vid (verbalni aspekt) in glagolska vezljivost (verbalna valenca). Kot merilo določanja fraznih glagolov se pojavljajo naslednja merila: a) nepolni, oslavljeni pomen polnopomenskega glagola;⁸ b) pojavljanje izglagolskega samostalnika ali medmeta kot tudi predložne zveze v povedkovem določilu;⁹ c) vzporedno pojavljanje pomensko sopomenskega nefraznega glagola (*delati greh = grešiti, dati v pepel = upepeliti*).

Frazni glagoli v rezijanskem narečju slovenščine so razdeljeni glede na svoje vezljivostne lastnosti, in sicer na enovezljive, dvovezljive in trovezljive.¹⁰ Pri vsakem glagolu so najprej prikazani stavčni vzorci, v katerih se pojavlja kot polnopomenski glagol, nato pa je analizirano slabljenje leksikalnega pomena in frazeologizacija teh istih stavčnih vzorcev.

ENOVEZLJIVI (MONOVALENTNI) GLAGOLI

Enovezljivi (monovalentni) glagoli so neprehodni (intransitivni) in imajo osebkov imenovalnik (subjektivni nominativ). Obravnavani so neprehodni glagoli stanja in neprehodni glagoli premikanja.

Neprehodni glagoli stanja

Neprehodni glagoli stanja (*verba statūs, verba stativa*), ki imajo esivni pomen (tj. doseženo stanje) (od lat. *esse* 'biti') ali fientivni pomen (tj. prehajanje v stanje) (od lat. *fieri* 'postati'), imajo obvezno vezljivo osebkov imenovalnik v pomenu nosilec/nosilnik stanja ter pogosto neobvezno družljivo: a) prislovno določilo prostora/kraja s pomenom mesto (lokativni pomen): Sub_{nom}-Verb_{esse/fieri} (-Adv_{loci}); b) prislovno določilo načina: Sub_{nom}-Verb_{esse/fieri} (-Adv_{modi}); c) pridevniški ali samostalniški povedkov prilastek v imenovalniku: Sub_{nom}-Verb_{esse/}

fieri (-Adv_{nom}/Sub_{nom}). Analizirani so glagoli z esivnim pomenom *biti, stati, ostati/ostajati* in glagola s fientivnim pomenom *dovantati/dovantavati*.

Glagol biti

Glagol *biti* si ▶ *'bat 'sə* ipf. 'biti, obstajati, nahajati se' se kot polnopomenski glagol pojavlja predvsem v naslednjih stavčnih vzorcih: a) Sub_{nom}-Verb_{biti}-Adv_{loci} (*'Ja 'sə w'žę iz'dę* 'Jaz sèm že tu'); b) Sub_{nom}-Verb_{biti}-Adv_{modi} (*'Ja 'sə 'lɔpɔ* 'Jaz sèm dobro'). Kot tak se lahko frazeologizira: *biti gori* ▶ *'bat o'rę* 'biti izobražen' (*Ni so 'bilə bolję o'rę* 'Bili so bolj izobraženi').

Glagol *biti* ima kot nepolnopomenski glagol naslednja pomena: a) lastnost ob pridevniškem povedkovem določilu v imenovalniku: Sub_{nom}-Verb_{biti}-Adv_{nom} (*Na ję 'fürbasta* 'Zvita je'); b) istovetnost (identiteta) ob samostalniškem povedkovem določilu v imenovalniku:¹¹ Sub_{nom}-Verb_{biti}-Sub_{nom} (*A ję avo'ket* 'Odvetnik je').¹² S tema pomenoma v fraznih glagolih ne nastopa.

Nepolnopomenski je tudi v tretji osebi ednine srednjega spola ob predlogu *za* in nedoločniku ter izraža naklonskost (modalnost), in sicer nujnost (debitivnost): Sub_{nom}-Verb_{biti}-Praep_{za}-Inf: **to je za + Inf.** ▶ *to 'ję za + Inf.* (= furl. *al è di + Inf.*, it. *è da + Inf.*) 'treba je'.¹³

Glagol stati

Glagol *stati* stojim ▶ *s'tat sto'jin* ipf. 'stati, biti, nahajati se, stanovati' kot glagol s polnim pomenom ima naslednje stavčne vzorce: a) Sub_{nom}-Verb_{stati}-Adv_{loci} (*'Jüdə ni so s'talə 'ta pər 'mojanə* 'Ljudje so stali pri kapelici', *'Ja sto'jin o'rę na 'Solbicə* 'Stanujem gori na Solbici'); b) Sub_{nom}-Verb_{stati}-Adv_{modi} (*'Tu w 'Režijə so sto'ji 'lɔpɔ* 'V Reziji se živi lepo'). Do frazeologizacije je prišlo v prvem stavčnem vzorcu: *stati gori* ▶ *s'tat o'rę* (= furl. *stā sù*, it. *stare su*) 'biti vzdrževan'.

Slabljenje polnega pomena, ki se približuje nepolnemu pomenu glagola *biti*, je opazno v naslednjih stavčnih vzorcih: a) Sub_{nom}-Verb_{stati}-Adv_{modi}: *stati lepo* ▶ *s'tat 'lɔpɔ* (= furl. *stā ben*, it. *stare bene*) 'biti, počutiti se lepo, dobro', *stati slabo* ▶ *s'tat s'labo* (= furl. *stā māl*, it. *stare male*) 'biti, počutiti se slabo'; b) Sub_{nom}-Verb_{stati}-Adv_{nom}: *stati salt* ▶ *s'tat 'salt* (= furl. *stā fer*, it. *stare fermo*) 'biti miren', *stati atent* ▶ *s'tat a'tent* (= furl. *stā atent*, it. *stare attento*) 'biti pozoren'. Navedeni frazni glagoli niso frazeologizirani.

8 »Funktionsverbgefüge zeichnen sich unter anderem dadurch aus, dass sie ein Verb enthalten, das auf den ersten Blick wie ein normales Vollverb aussieht, das allerdings seine ursprüngliche Eigenbedeutung weitgehend verloren hat, also semantisch verblasst ist, und zu einer Art Hilfsverb herabgestuft worden ist« (Musan, 2013, 43).

9 Frazni glagoli so glagoli, »v kateri se kot vez pojavljajo različni glagoli, npr. vršiti ali delati, njihovo povedkovo določilo pa so izglagolski samostalniki ali medmeti« (Toporišič, 2000, 612).

10 O pomenski delitvi glagolov in posledično njihovih vezljivostnih značilnostih prim. Šekli, 2015, 54–55.

11 Pojem *istovetnost (identiteta)* je prirejen po nem. *Gleichsetzungsnominativ* (Eisenberg et al., 1998, 650).

12 Razlika v pomenu glagola *biti* se kaže tudi na izrazni, tj. glasovni ravni: polnopomenski *biti* je navadno naglasnica (*ja 'sə iz'dę*), medtem ko je nepolnopomenski *biti* običajno brezglasnica (klitika), natančneje predslonka (proklitika) (*ja si 'trüden*), kar vpliva tudi na samoglasniško kakovost naglašene oz. nenaglašene samoglasnika.

13 Nekateri furlanski in italijanski ustrezniki navedenih narečnoslovenskih fraznih glagolov niso knjižni, temveč pogovorni, kar ni posebej poudarjano.

Oslabljeni pomen ima tudi v stavčnem vzorcu s prislovnim določilom količine časa ter s predlogom za in nedoločniškim polstavkom: Sub_{nom}-Verb_{stati}-Adv_{temporis}-Praep_{za}-Inf: **stati** ▶ *s'tat* + Adv_{temporis} + *za* + Inf. (= furl. *stā*, it. *stare*) 'porabiti' (*Ni so s'talā t'ri' lita za posjor'tet l'šo* 'Porabili so tri leta, da so popravili hišo').

V veleniku ob nikalnem členku *ne* in nedoločniku se uporablja kot pomožni glagol za izražanje zanikanega velelnika: Part_{ne}-Verb_{stati}-Inf: **ne stoj!** / **ne stojva!** / **ne stojta!** / **ne stojmo!** / **ne stojte!** + Inf. ▶ *na s'tuj/s'tu!* / *na s'tujwa/s'tuwa!* / *na s'tujta/s'tuta!* / *na s'tujmo/s'tumo!* / *na s'tujta/s'tuta!* / *na s'tujte/s'tute!* (vikanje) + Inf. (= furl. *no sta/stin/stait a*, it. *non sta/stiamo/state a*) 'ne!' (*Na s'tu ra'čət, da to n'i' risen!* 'Ne reci, da to ni res!').

Glagola ostati/ostajati

Glagola *ostati* *ostanem* ▶ *os'tet os'tonęn* pf. 'ostati' / *ostajati* *ostajam* ▶ *os'tajet os'tajen* ipf. 'ostajati' se kot predikativna glagola navadno pojavljata v naslednjem stavčnem vzorcu: Sub_{nom}-Verb_{stati}-Adv_{loci}/Adv_{modi} (*Ni so os'talā iz'dę w do'ljınā* 'Ostali so tu v dolini'). Frazem s to zgradbo je **ostati na (da)menc** ▶ *os'tet na (da)menc* (= furl. *restā ad a mens*, it. *rimanere nella mente*) 'zapomniti si', dobesedno 'ostati, biti na pameti'.

Kot kopalativna glagola imata pomen 'obstati, biti presenečen', tudi samo 'biti', in imata naslednji stavčni vzorec z različicama: a) Sub_{nom}-Verb_{ostati}-Inf: na primer **ostati videti** ▶ *os'tet v'idęt* (= furl. *restā a viodi*, it. *rimanere a vedere*) 'obstati, ko vidiš'; b) Sub_{nom}-Verb_{ostati}-Adv_{modi}-Inf: **ostati slabo** ▶ *os'tet s'labo* + Inf. (= furl. *restā māl*, it. *rimanere male*) (*Ni so os'talā s'labo v'idęt ...* 'Ostali so slabo, ko so videli ...'); c) Sub_{nom}-Verb_{ostati}-Adi_{nom}: **ostati vesel** ▶ *os'tet v'esęl* (= furl. *restā content*, it. *rimanere contento*) 'biti vesel, zadovoljen'.

Glagola dovatati/dovantavati

Glagola *dovantati* *dovantam* ▶ *dovan'tet dovan'ton* pf. 'postati' / *dovantavati* *dovantavam* ▶ *dovan'tawet dovan'tawen* ipf. 'postajati' sta nepolnopomenska glagola in izražata naslednja oslABLJENA pomena: a) pridobivanje lastnosti ob pridevniškem povedkovem določilu v imenovalniku: Sub_{nom}-Verb_{dovantati}-Adi_{nom} (*Ni so dovan'talā 'ūdā* 'Postali so hudi'); b) pridobivanje istovetnosti (identitete) ob samostalniškem povedkovem določilu v imenovalniku: Sub_{nom}-Verb_{dovantati}-Sub_{nom} (*A ję dovan'tel v'eškol* 'Postal je škof'). V frazemih se ne pojavljata.

Neprehodni glagoli premikanja

Neprehodni glagoli premikanja (*verba movendi*) imajo obvezno vezljivo osebkov imenovalnik v pomenu vršilec/vršilnik dejanja ter v večini primerov neobvezno

družljivo: a) prislovno določilo prostora/kraja s pomenom ciljno mesto (direktivni pomen) oz. izhodiščno mesto (ablativni pomen): a) Sub_{nom}-Verb_{movere} (-Adv_{directionis/originis}); b) prislovno določilo načina: Sub_{nom}-Verb_{movere} (-Adv_{modi}); c) pridevniški ali samostalniški povedkov prilastek v imenovalniku: Sub_{nom}-Verb_{movere} (-Adi_{nom}/Sub_{nom}). Frazni glagoli se pojavljajo pri glagolih *iti* in *priti/prihajati*.

Glagoli iti in priti/prihajati

Glagoli *iti* *grem* ▶ *tət 'rin* ipf./pf. 'iti' in *priti* *pridem* ▶ *p'rit p'riđęn* pf. 'priti' / *prihajati* *prihajam* ▶ *pə'rajēt pə'rajēn* pf. 'prihajati' se kot polnopomenski glagoli pojavljajo v naslednjih stavčnih vzorcih: a) Sub_{nom}-Verb_{iti}-Adv_{directionis/originis} (*Ja 'rin 'ta l'šō* 'Grem domov', *Ni so š'lā sko'rę w'sā w'krej* 'Šli so skoraj vsi stran', *Na pə'raja w'saki 'pętek s 'Pušje va'se o'rę w 'Rezijo* 'Prihaja vsak petek iz Pušje vasi gor v Rezijo'); b) Sub_{nom}-Verb_{iti}-Adv_{modi} (*A ję pə'r'sel po'časo* 'Prišel je počasi'); c) Sub_{nom}-Verb_{iti}-Adi_{nom}/Sub_{nom} (*A ję pə'r'sel t'rüden* 'Prišel je truden'). S frazeologizacijo so nastali frazemi kot **iti dol** ▶ *tət 'dōlo* (= furl. *lā jù*, it. *andare giù*) 'slabšati se' in **iti gor** ▶ *tət o'rę* (= furl. *lā sù*, it. *andare su*) 'izboljševati se' ter pragmatični frazem **Pojdite lepo!** ▶ *Tas'ta 'lōpo!* 'Srečno pot!'.¹⁴

Glagola *priti/prihajati* imata kot nepolnopomenska glagola ob sebi pridevniško povedkovo določilo v imenovalniku in pomenita 'postati/postajati': Sub_{nom}-Verb_{priti}-Adi_{nom}: **priti močen** ▶ *p'rit m'ōčęn* (= furl. *vignī fuart*, it. *venire forte*) 'postati močen', **priti nor** ▶ *p'rit n'or* (= furl. *vignī mat*, it. *venire matto*) 'postati nor, znoret', **priti star** ▶ *p'rit s'ter* (= furl. *vignī vieli*, it. *venire vecchio*) 'postati star, postarati se', **priti truden** ▶ *p'rit t'rüden* (= furl. *vignī strac*, it. *venire stanco*) 'postati truden, utruditi se', **priti ubog** ▶ *p'rit u'bō* (= furl. *vignī puar*, it. *venire povero*) 'postati ubog, obubožati', **priti velik** ▶ *p'rit va'lak* (= furl. *vignī grant*, it. *venire grande*) 'postati velik'. Ti frazni glagoli niso frazeologizirani.

Kot kopalativna glagola se *priti/prihajati* pojavljata tudi v stavčnih vzorcih z nedoločnikom: Sub_{nom}-Verb_{priti}-Inf: **priti mančati** ▶ *p'rit m'ancęt* (= furl. *vignī a mancjā*, it. *venire a mancare*) 'umreti', dobesedno 'priti manjkati', **priti reči** ▶ *p'rit ra'čət* + Sub_{nom} (≈ furl. *volē dī*, it. *volere dire*) 'pomeniti'. Navedena frazna glagola sta tudi frazema. Nadalje ju je najti s prvotno najverjetneje čustvenim/etičnim dajalnikom v fraznem glagolu **priti spanje** ▶ *p'rit s'poņę* + Sub_{dat} (= furl. *vignī sium*, it. *venire sonno*) 'zaspati'.

Glagoli *iti* in *priti/prihajati* se ob trpnopreklem deležniku uporabljajo kot pomožni glagoli za izražanje trpnika: Sub_{nom}-Verb_{iti}-Part.Praet.Pass: **iti, priti/prihajati + Part. Praet. Pass.** ▶ *tət, p'rit/pi'rajēt* + Part. Praet. Pass., na priemr *iti izgubljen* ▶ *tət zub'jęn* (= furl. *lā pierdūt*, it. *andare perso*) 'izgubiti se', *priti zaplačen* ▶ *p'rit zaplačęn* (= furl. *vignī paiāt*, it. *venire pagato*) 'biti plačan'.

14 Za drugo osebo ednine se uporablja glagol *teči tečem* ▶ *ta'čət ta'čęn* ipf. (**Teci lepo!** ▶ *Ta'ca 'lōpo!* 'Srečno pot!').

DVOVEZLJIVI (BIVALENTNI) GLAGOLI

Dvovezljivi (bivalentni) glagoli so prehodni (tranzitivni) ter imajo osebkov imenovalnik in en (nepredložni ali predložni) odvisni sklon. Dvovezljivi frazni glagoli se pojavljajo z imenovalnikom in tožilnikom. To so nekateri prehodni glagoli stanja (*verba statūs*) in nekateri glagoli prizadevanja (*verba afficiendi*).

Prehodni glagoli stanja

Prehodni glagoli stanja imajo obvezno vezljivo osebkov imenovalnik s pomenom nosilec/nosilnik stanja in predmetni tožilnik s pomenom prizadeto ter pogosto neobvezno družljivo: a) prislovno določilo prostora/kraja s pomenom mesto: Sub_{nom}–Verb_{statūs}–Sub_{acc}–Adv_{loci}; b) prislovno določilo načina: Sub_{nom}–Verb_{statūs}–Sub_{acc}–Adv_{modi}; c) pridevniški povedkov prilastek v tožilniku: Sub_{nom}–Verb_{statūs}–Sub_{acc}–Adj_{acc}. Fraze glagole je mogoče opaziti pri glagolih *imeti* in *držati*.

Glagol imeti

Glagol *imeti imam* ▶ *'mēt 'mən* ipf. 'imeti, posedovati' ima kot polnopomenski glagol naslednji stavčni vzorec: Sub_{nom}–Verb_{imeti}–Sub_{acc}–Adv_{loci}/Adv_{modi} (*Ja 'mən no va'liko 'išo iz'de w do'liṅa* 'Imam veliko hišo tu v dolini'). Frazeologizacijo izkazujeta frazema *imeti v pesti* ▶ *'mēt 'tu w 'p'ēstā + Sub_{acc}* 'pridobiti', *imeti na krepji* ▶ *'mēt 'ta na k'rēpā + Sub_{acc}* (= furl. *vē/tignī te crepe*) 'imeti na skrbi', dobesedno 'imeti na lobanji'.

Kot nepolnopomenski glagol se pojavlja v fraznih glagolih z naslednjimi stavčnimi vzorci: a) Sub_{nom}–Verb_{imeti}–Sub_{acc}–Inf: *imeti farčo* ▶ *'mēt 'farčo + Inf.* (= furl. *vē (la) fuarce*, it. *avere la forza*) 'imeti moč, biti močen', *imeti folo* ▶ *'mēt 'fōlo* (≈ furl. *vē presse*, it. *avere fretta*) 'hiteti', *imeti fortuna* ▶ *'mēt for'tūno* (= furl. *vē fortune*, it. *avere fortuna*) 'imeti srečo', *imeti golo* ▶ *'mēt 'ōlo* (= furl. *vē gole*, it. *avere gola*) 'zaželeli si pojesti', *imeti kašelj* ▶ *'mēt 'kašej* (= furl. *vē la tos*, it. *avere la tosse*) 'kašljati', *imeti kuraj* ▶ *'mēt ku'raš + Inf.* (= furl. *vē cūr/ coraç*, it. *avere coraggio*) 'imeti pogum, biti pogumen', *imeti plažej* ▶ *'mēt pla'žej + Inf.* (= furl. *vē plasê*, it. *avere piacere*) 'imeti veselje, želeli', *imeti ražon* ▶ *'mēt ra'žun (+ Inf.)* (= furl. *vē reson*, it. *avere ragione*) 'imeti prav', *imeti voljo* ▶ *'mēt 'wōjo + Inf.* (= furl. *vē voie*, it. *avere voglia*) 'biti voljan, hoteti, želeli'; b) *jo_{acc} imeti z/s* ▶ *jo_{acc} 'mēt ziz/zis* (= furl. *vēle cun*, it. *averla con*) 'biti v konfliktu z'; c) *imeti ime da* ▶ *'mēt 'jimē da + Sub_{nom}* (= furl. *vē non*, it. *avere il nome*) 'imenovati se'; č) *imeti rado* ▶ *'mēt 'radē + Sub_{acc}* 'imeti rad/a'; d) *imeti za norca* ▶ *'mēt za 'nurca + Sub_{acc}* 'imeti za norca'. Frazni glagoli v večini primerov ohranjajo prosti pomen, o frazemu

lahko govorimo le v primerih *jo imeti z/s*, *imeti za norca*.

Nepolni pomen ima tudi ob nedoločniku in izraža naklonskost (modalnost), natančneje nujnost (debitivnost): Sub_{nom}–Verb_{imeti}–Inf: *imeti + Inf.* ▶ *'mēt + Inf.* 'morati' (*Ja min 'tāt 'du w 'Uden 'lti moram dol v Viden'*) (= furl. *vē di + inf.*, *O ai di fevela cun lui* 'Moram govoriti z njim').¹⁵

Glagol držati

Glagol *držati držim* ▶ *'dəržet dər'žīn* ipf. 'držati' ima kot glagol s polnim pomenom podoben stavčni vzorec kot polnopomenski glagol *imeti*: Sub_{nom}–Verb_{držati}–Sub_{acc}–Adv_{loci}/Adv_{modi} (*Ja dər'žīn den mu'žul 'močno 'tu w ro'kē* 'Držim kozarec močno v roki'). Do frazeologizacije je prišlo v primerih *držati gori* ▶ *'dəržet o'rē + Sub_{acc}* (= furl. *tignī sū*, it. *tenere su*) 'skrbeti za, vzdrževati', *držati na (da)menc* ▶ *'dəržet na (da)'menc + Sub_{acc}* (= furl. *tignī ad a ments*, it. *tenere a mente*) 'pomniti', dobesedno 'držati na pameti' in *držati dur* ▶ *'dəržet 'dūr* (= furl. *tignī dūr*, it. *tenere duro*) 'vztrajati', dobesedno 'držati trdo'.

Slabljenje polnega pomena glagola *držati*, ki se lahko približuje nepolnemu pomenu glagola *imeti*, se pojavlja v fraznih glagolih *držati živino* ▶ *'dəržet ži'vīno* (= furl. *tignī besteam*, it. *tenere bestiame*) 'imeti, rediti, skrbeti za živino', *držati lepo* ▶ *'dəržet 'lōpo + Sub_{acc}* (= furl. *tignī ben*, it. *tenere bene*) 'lepo skrbeti za', *držati živ* ▶ *'dəržet 'žīw + Sub_{acc}* (= furl. *tignī vīf*, it. *tenere vivo*) 'držati pri življenju' in *držati kont, da* ▶ *d'əržet 'kont, da + Sent.* (= furl. *tignī cont di*, it. *tenere conto di*) 'računati s tem, da; upoštevati', dobesedno 'držati račun, da'. Frazni glagoli izkazujejo prisotnost obvezno vezljive sestavine (tj. predmeta v tožilniku), frazeologizacija se pojavlja samo pri glagolu *držati kont, da*.

Glagoli prizadevanja

Glagoli prizadevanja (*verba afficiendi*) imajo obvezno vezljivo imenovalnik v pomenu vršilec/vršilnik dejanja in predmetni tožilnik v pomenu prizadeto v ožjem smislu (*affectum*, aficirani objekt): Sub_{nom}–Verb_{afficere}–Sub_{acc}. Obravnavani so glagoli *dejati/devati*, *iskati* in *nehati*.

Glagola dejati/devati

Glagola *dejati dejam* ▶ **djati *djam > 'žat 'žon* pf. 'deti, položiti, postaviti' / *devati devam* ▶ *'diwet 'diwen* ipf. 'devati, polagati, postavljati' se kot predikativna glagola lahko pojavljata z neobvezno družljivim prislovnim določilom prostora/kraja s pomenom ciljno mesto ali izhodiščno mesto: Sub_{nom}–Verb_{dejati}–Sub_{acc}–Adv_{directionis}

¹⁵ Razlika v pomenu glagola *imeti* se kaže tudi na izrazni, tj. glasovni ravni: oblika s pomenom 'imeti, posedovati' je navadno naglasnica (*ja 'mən no va'liko 'išo*), medtem ko je oblika s pomenom 'morati' brez naglasnice (klitika), natančneje predslonka (proklitika) (*ja min 'tāt*), kar vpliva tudi na samoglasniško kakovost naglašene oz. nenaglašene samoglasnika.

(*originis*) (*Dej p'late 'ta na 'tawlo!* 'Deni krožnike na mizo!'). Frazem s tem stavčnim vzorcem je na primer **dejati gor** ▶ *'žat o're* (= furl. *meti sù*, it. *mettere su*) 'postaviti, ustanoviti'.

Kot kopolativna glagola nastopata s povratnim se_{acc} in nedoločnikom ter izražata obdobjskost (faznost), in sicer začetek glagolskega dogajanja (inkohativnost): Sub_{nom}-Verb_{dejeti}- se_{acc} -Inf: **se dejati/devati + Inf.** ▶ *se 'žat/diwet + Inf.* (= furl. *metisi a*, it. *mettersi a*) 'začeti', na primer *se djati/devati jokati* ▶ *se 'žat/diwet 'joket* (= furl. *metisi a vaì*, it. *mettersi a piangere*) 'začeti jokati, zajokati', *se djati/devati smejati* ▶ *se 'žat/diwet s'mejet* (= furl. *metisi a ridi*, it. *mettersi a ridere*) 'začeti se smejati, zasmejati se'.

Glagol iskati

Glagol *iskati iščem* ▶ *'jisket 'jışčēn* ipf. 'iskati' izkazuje s polnim pomenom naslednji stavčni vzorec: Sub_{nom}-Verb_{iskati}-Sub_{acc} (*Ni so a 'jiskalā w'so 'nuć* 'Iskali so ga vso noč').

Z oslABLJENIM pomenom se pojavlja z nedoločnikom in ima naklonski (modalni) pomen, natančneje hotenje (voluntativnost): Sub_{nom}-Verb_{iskati}-Inf: **iskati + Inf.** ▶ *'jisket + Inf.* (= furl. *cirì di*, it. *cercare di*) 'prizadevati si, skušati', na primer *iskati doparati* ▶ *'jisket dopa'ret* (= furl. *cirì di doprà*, it. *cercare di usare*) 'skušati uporabljati', *iskati lajati* ▶ *'jisket la'jet* (= furl. *cirì di lei*, it. *cercare di leggere*) 'skušati pisati', *iskati pisati* ▶ *'jisket 'piset* (= furl. *cirì di scrivi*, it. *cercare di scrivere*) 'skušati pisati', *iskati pomagati* ▶ *'jisket po'moet* (= furl. *cirì di judā*, it. *cercare di aiutare*) 'skušati pomagati', *iskati poznati* ▶ *'jisket poz'net* (= furl. *cirì di cognossi*, it. *cercare di conoscere*) 'skušati spoznati', *iskati romoniti* ▶ *'jisket romo'nat* (= furl. *cirì di fevelā*, it. *cercare di parlare*) 'skušati govoriti', *jiskati ubraniti* ▶ *'jisket wb'ronat* (= furl. *cirì di salvā*, it. *cercare di salvare*) 'skušati ohraniti', *iskati živiti* ▶ *'jisket 'živət* (= furl. *cirì di vivi*, it. *cercare di vivere*) 'skušati živeti'. Kopičenje nepolnopomenskih glagolov je značilno za naslednje kolokacije: *iskati držati gori* ▶ *'jisket 'dəržet o're* (= furl. *cirì di tignì sù*, it. *cercare di tenere su*) 'skušati skrbeti za', *iskati držati živ* ▶ *'jisket 'dəržet 'žiw* (= furl. *cirì di tignì vif*, it. *cercare di tenere vivo*) 'skušati obdržati pri življenju', *iskati narediti boljše* ▶ *'jisket na'ređet 'bujšę* (= furl. *cirì di fā miōr*, it. *cercare di fare meglio*) 'skušati izboljšati', *iskati (i)zdelati vedeti* ▶ *'jisket z'dęlet 'vęđet* (= furl. *cirì di fā savê*, it. *cercare di fare sapere*) 'skušati narediti poznano'.

Glagol nehati

Glagol *nehati neham* ▶ *na'et na'on* pf. 'nehati, pustiti' se kot polnopomenski glagol pojavlja v naslednjem stavčnem vzorcu: Sub_{nom}-Verb_{nehati}-Sub_{acc} (-Adv_{loci/modi}) (*Na'ej je 'ito!* 'Pusti jih tam!'). Kot frazni glagol ima ob sebi nedoločnik in se približuje pomenu vzročnost (kavzalnost), tj. pomenu 'pustiti; povzročiti, da': Sub-

Verb_{nehati}-Sub_{acc}-Inf: **nehati + Sub_{acc} + Inf.** ▶ *na'et + Sub_{acc} + Inf.* (= furl. *lassā*, it. *lasciare*) 'pustiti', na primer *nehati krepati* ▶ *na'et kra'pet + Sub_{acc}* (= furl. *lassā crepā*, it. *lasciare crepare*) 'pustiti poginiti', *nehati stati* ▶ *na'et s'tat + Sub_{acc}* (= furl. *lassā stā*, it. *lasciare stare*) 'pustiti pri miru'.

TROVEZLJIVI (TRIVALENTNI) GLAGOLI

Trovezljivi (trivalentni) glagoli so dvoprehodni (bitranzitivni) ter imajo osebkov imenovalnik in dva (nepredložna ali predložna) odvisna sklona. Trovezljivi frazni glagoli se pojavljajo z imenovalnikom, tožilnikom in dajalnikom. To so nekateri glagoli dajanja in jemanja ter nekateri glagoli proizvajanja.

Glagol dajanja in jemanja

Glagoli dajanja (*verba dandi*) in glagoli jemanja (*verba capiendi*) sodijo med glagole prizadevanja (*verba afficiendi*) ter imajo obvezno vezljivo osebkov imenovalnik v pomenu vršilec/vršilnik dejanja, predmetni tožilnik oz. (za +) nedoločnik v pomenu prizadeto v ožjem smislu (*affectum*, afficirani objekt) in predmetni dajalnik s pomenom prejemnik predmeta (*recipiens*, Gsg *recipientis*) oz. prejemnik dejanja, koristnik (*beneficiens*, Gsg *beneficientis*), neobvezno družljivo pa najpogosteje prislovno določilo prostora/kraja z različnimi pomeni in prislovno določilo načina: Sub_{nom}-Verb_{dare/capere}-Sub_{dat}-Sub_{acc}/(Praep_{za}-)Inf(-Adv_{loci/directionis/originis}/Adv_{modi}). Frazni glagoli se pojavljajo z glagoli *dati/dajati*, *pustiti/puščuvati*, *vzeti*.

Glagola dati/dajati

Glagola *dati dam* ▶ *'det 'don* pf. 'dati' / *dajati dajem* ▶ *'dajet 'dajęn* ipf. 'dajati' imata kot polnopomenska glagola naslednja stavčna vzorca: a) Sub_{nom}-Verb_{dati}-Sub_{dat}-Sub_{acc} (-Adv_{loci}/Adv_{modi}) (*'Bu mu ję 'dal no trum'betō* (VC 2012) 'Bog mu je dal trobento'); b) Sub_{nom}-Verb_{dati}-Sub_{dat}-(Praep_{za}-)Inf (*'Mī smo jin 'dalā po 'küšet čal'čüne* (NM 2012) 'Mi smo jim dali pokusiti čalčune', *Ni so mu 'dalā za b'rišęt, ni so mu 'dalā za s'pet anu w'sę 'itō, kō ma t'rebę den člo'vęk* (VC 2006) 'Dali so mu brusiti, dali so mu spat in vse to, kar človek potrebuje'). Spremembe v smeri pomenskega prenosa in pomenske slabitve izkazuje prvi stavčni vzorec. Frazemi so na primer **dati v Boga ime** ▶ *'det 'Bga 'jime* + Sub_{dat} 'dati ubogajme', **dati eno roko** ▶ *'det no 'rōko* + Sub_{dat} (= furl. *dā une man*, it. *dare una mano*) 'pomagati' in **dati račun** ▶ *'det ra'žun* + Sub_{dat} (= furl. *dā reson*, it. *dare ragione*) 'dati prav', dobesedno 'dati razum, pamet'.

Oslabljeni pomen ima v stavčnih vzorcih z vsemi tremi udeleženci kot **dati en izimplin** ▶ *'det den i'žimplō* + Sub_{dat} (= furl. *dā un esempli*, it. *dare un esempio*) 'dati primer, ponazoriti s primerom', **dati kuraž** ▶ *'det ku'raž* + Sub_{dat} (= furl. *dā cūr/coraç*, it. *dare coraggio*) 'hrabriti',

dobesedno 'dati pogum', **dati merit** ▶ 'det 'merit + Sub_{dat} (= furl. *dâ merit*, it. *dare merito*) 'priznati komu zasluge', **dati eno okažjun** ▶ 'det no okažjun + Sub_{dat} (= furl. *dâ une ocasion*, it. *dare un'occasione*) 'dati priložnost', **si_{dat} dati čas/timp** ▶ *si_{dat} det 'čas/tamp* (≈ furl. *cjolisi il timp*, it. *prendersi il tempo*) 'vzeti si čas' kot tudi v primeru s povedkovim določilom v imenovalniku **dati ime da** ▶ 'det 'jimę da + Sub_{dat} + Sub_{nom} (= furl. *dâ non*, it. *dare il nome*) 'poimenovati'. S prislovnim določilom prostora/kraja oz. načina ter brez predmetnega dajalnika oz. tožilnika sta: **dati v pepel** ▶ 'det 'nu w 'pępel + Sub_{acc} (≈ furl. *incinerâ*, it. *incenerire*) 'upepeliti', **dati z metlo** ▶ 'det ziz 'mętlo + Sub_{dat} (= furl. *dâ (un colp) cu la scove*, it. *dare (un colpo) con la scopa*) 'pretepsti z metlo'. Brez predmetnega dajalnika so na primer frazni glagoli **dati ogenj** ▶ 'det o'on (≈ furl. *dâ al fuc*, it. *dare al fuoco*) 'zagoreti', **dati en ples / dati eno dancijo** ▶ 'det den p'les / 'det no 'doncijo + zis (≈ furl. *dâ un bal*, it. *dare un ballo*) 'zaplesati z/s', **dati sen** ▶ 'det 'sæn 'zaspati', **dajati numerje** ▶ 'dajet 'nūmarje (= furl. *dâ i numars*, it. *dare i numeri*) 'govoriti zmedenno, nejasno', **jo_{acc} dati** ▶ *jo_{acc} det + Adv_{loci}* (= furl. *dâle*, it. *darla*) 'ucvreti jo'. Frazema sta *dajati numerje* in *jo dati*.

Glagola pustiti/puščuvati

Glagola *pustiti* *pustim* ▶ 'püstät pus'tij̄n pf. 'pustiti' / *puščuvati* *puščuvam* ▶ 'pušćüwet pušćüwen ipf. 'puščati' s polnim pomenom imata naslednja stavčna vzorca: a) Sub_{nom}-Verb_{pustiti}-Sub_{dat}-Sub_{acc} (*Ni so ji 'püstilâ 'jšo* 'Pustili so ji hišo'); b) Sub_{nom}-Verb_{pustiti}-Sub_{acc}-Adv_{loci/modi} (*A ję a 'püstäl i'to* 'Pustil ga je tam'). Slednji stavčni vzorec je prisoten v frazem glagolu **pustiti z bogom** ▶ 'püstät z'buen + Sub_{acc} 'posloviti se od koga'.

Glagol vzeti

Glagol *vzeti* ▶ *w'zęt w'zimęn* pf. 'vzeti' ima kot predikativni glagol naslednji stavčni vzorec: Sub_{nom}-Verb_{vzeti}-Sub_{dat}-Sub_{acc} (-Adv_{directionis/originis}) (*Ni so mu w'zělâ 'beče* 'Vzeli so mu denar'). Frazem z neobvezno družljivim prislovnim določilom prostora/kraja s pomenom ciljno mesto je **vzeti v pest** ▶ *w'zęt 'tu w 'p'ęst + Sub_{acc}* (= furl. *cjoli in man*, it. *prendere in mano*) 'prevzeti'.

Frazni glagol **vzeti ime da** ▶ *w'zęt 'jimę da + Sub_{dat} + Sub_{nom}* (= furl. *cjoli non*, it. *prendere il nome*) 'imenovati koga kaj' ima predmetni dajalnik in povedkovo določilo v imenovalniku. Frazni glagoli brez predmetnega dajalnika so: **vzeti barčo** ▶ *w'zęt 'barčo* (= furl. *cjoli une barce*, it. *prendere la barca*) 'vkrcati se na ladjo', **vzeti besedo** ▶ *w'zęt ba'sido* (≈ furl. *cjapâ la peraule*, it. *prendere la parola*) 'začeti govoriti', **se_{acc} vzeti** ▶ *se_{acc} w'zęt* (= furl. *cjolisi*, it.

prendersi) 'pobrati se'. Frazeologizirana sta *vzeti besedo* in *se vzeti*.¹⁶ Frazna glagola z neobvezno družljivim prislovnim določilom prostora/kraja s pomenom ciljno mesto sta **vzeti na posodbo** ▶ *w'zęt na po'sodbo* (= furl. *cjoli in prestit* (italijanizem), *cjoli ad prestit* (neprevzeto), it. *prendere in prestito*) 'vzeti na posodo, izposoditi si' in **vzeti na fit** ▶ *w'zęt na 'fät + Sub_{acc}* (= furl. *cjoli a fit*, it. *prendere in affitto*) 'vzeti v najem, najeti'.

Glagoli proizvajanja

Glagoli proizvajanja (*verba efficiendi*) imajo obvezno vezljivo osebkov imenovalnik v pomenu vršilec/vršilnik dejanja, predmetni tožilnik v pomenu prizadeto v širšem smislu (*patiens*, Gsg *patientis*), natančneje rezultat dejanja (*effectum*, efirirani objekt) in (besedilno ne vedno aktualiziran) predmetni dajalnik oz. predmetni predložni sklon (navadno predlog za s tožilnikom) v pomenu prejemnik dejanja: Sub_{nom}-Verb_{efficere}-Sub_{acc}-Sub_{dat}/Praep-Sub_{cas.obl.}. Obravnavani so glagoli *delati*, (*i*)*zdelati* in *narediti/narejati*.

Glagol delati

Glagol *delati* *delam* ▶ 'dęlet 'dilen ipf. 'delati' se pojavlja v fraznih glagolih kot na primer Sub_{nom}-Verb_{delati}-Sub_{acc} **delati karneval** ▶ 'dęlet karne'val ipf. (= furl. *fâ il carnevâl*, it. *fare il carnevale*) 'pustovati'. Poleg tega se (glede na svoje vezljivostne lastnosti precej nepričakovano) pojavlja tudi v fraznih glagolih s povedkovim imenovalnikom: Sub_{nom}-Verb_{delati}-Sub_{nom}: **delati brusar** ▶ 'dęlet b'rūsęr (= furl. *fâ il gue*, it. *fare l'arrotino*) 'delati kot brusar', **delati dekla** ▶ 'dęlet 'dikla (= furl. *fâ la serve*, it. *fare la serva*) 'delati kot dekla'.

Glagol (i)zdelati

Glagol (*i*)*zdelati* (*i*)*zdelam* ▶ 'z'dęlet z'dilen pf. 'narediti'¹⁷ s polnim pomenom izkazuje naslednji stavčni vzorec: Sub_{nom}-Verb_{(i)zdelati}-Sub_{dat}-Sub_{acc} (*A 'ni mu z'dęlet ni'kar* 'Naredil mu ni ničesar', *To 'čę z'dęlet 'kej!* 'Naredilo se bo nekaj (ob neurju)'). V istem stavčnem vzorcu se pojavlja tudi z oslabiljenim pomenom kot neofrazologizirani frazni glagol: (*i*)**zdelati en plažej** ▶ *z'dęlet den plažęj + Sub_{dat}* (= furl. *fâ une buinegracie*, *fâ un plasê*, it. *fare un piacere*) 'narediti veselje, uslugo'.

Kot nepolnopomenski glagol se uporablja tudi z nedoločnikom in izraža vzročnost (kavzalnost), tj. pomen 'povzročiti, da': Sub_{nom}-Verb_{(i)zdelati}-Sub_{dat}-Inf: (*i*)**zdelati + Inf**. ▶ *z'dęlet + Inf.* (= furl. *fâ*, it. *fare*) 'narediti, povzročiti', na primer (*i*)*zdelati čuti* ▶ *z'dęlet 'čot* (= furl.

16 Poleg glagola *vzeti* ▶ *w'zęt* se pojavlja tudi glagol **čapati** ▶ *čâpet* pf./ipf. 'jemati/vzeti' s podobnim pomenom, ki pa se pojavlja predvsem v fraznih glagolih: **čapati sonce** ▶ *čâpet 'sunčę* (= furl. *cjapâ il soreli*, it. *prendere il sole*) 'sončiti se' (sopomensko še **loviti sonce** ▶ *lo'vät 'sunčę*), **čapati beče** ▶ *čâpet 'beče* (= furl. *cjapâ i beçs*, it. *prendere i soldi*) 'jemati denar, služiti', **čapati kako palanko** ▶ *čâpet 'kako palonko* (= furl. *cjapâ cualchi palanche*, it. *prendere qualche "palanca"*) 'prejeti kaki kovanec'.

17 Zaradi samoglasniškega upada (vokalne redukcije) (*s̄b > rez. sln. z 'z/s' in *j̄bz > rez. sln. z 'iz') ni jasno, ali gre za kontinuant glagola *s̄bdęlati > sln. *zdelati* ali *j̄bzđęlati > sln. *izdelati*.

fâ sinti, it. *fare sentire*) 'dati slišati, dati čutiti', (i)zdelati delati ▶ *z'dēlet 'dēlet* (= furl. *fâ lavorâ*, it. *fare lavorare*) 'dati delati', (i)zdelati imeti ▶ *z'dēlet 'mēt* (= furl. *fâ vê*, it. *fare avere*) 'dati imeti', (i)zdelati kapiti ▶ *z'dēlet ka'pāt* (= furl. *fâ capî*, it. *fare capire*) 'dati razumeti', (i)zdelati nabrusiti ▶ *z'dēlet nab'rūsāt* (= furl. *fâ guâ*, it. *fare affilare*) 'dati nabrusiti', (i)zdelati narediti ▶ *z'dēlet na'rēdāt* (= furl. *fâ fâ*, it. *fare fare*) 'narediti', (i)zdelati odejati ▶ *z'dēlet o'žāt* (= furl. *fâ vierzi*, it. *fare aprire*) 'dati odpreti', (i)zdelati plesati ▶ *z'dēlet p'lēset* (= furl. *fâ balâ*, it. *fare ballare*) 'dati plesati', (i)zdelati poznati ▶ *z'dēlet poz'nēt* (= furl. *fâ cognossi*, it. *fare conoscere*) 'narediti znano', (i)zdelati prejeti ▶ *z'dēlet praj'tāt* (= furl. *fâ passâ*, it. *fare passare*) 'povzročiti, da gre skozi', (i)zdelati štampati ▶ *z'dēlet štam'pet* (= furl. *fâ stampâ*, it. *fare stampare*) 'dati natisniti', (i)zdelati vedeti ▶ *z'dēlet 'vēdēt* (= furl. *fâ savē*, it. *fare sapere*) 'obvestiti', (i)zdelati vilesti ▶ *z'dēlet vi'lēst* (it. *fare vignî fūr*, it. *fare uscire*) 'povzročiti, da pride ven', (i)zdelati zamleti ▶ *z'dēlet zam'lēt* (= furl. *fâ masanâ*, it. *fare macinare*) 'zmleti', (i)zdelati zâbiti ▶ *z'dēlet 'zabāt* (= furl. *fâ dismenteâ*, it. *fare dimenticare*) 'povzročiti pozabiti'.

Glagola narediti/narejati

Glagola *narediti naredim* ▶ *na'rēdāt nara'dijn* pf. 'narediti' / *narejati narejam* ▶ *na'rējet na'rējen* ipf. 'narejati' kot polnopomenska glagola izkazujeta naslednji stavčni vzorec: Sub_{nom}–Verb_{narediti}–Sub_{acc}–Praep_{za}–Sub_{acc} (–Adv_{modi}). S polnim pomenom se pojavljata ob predmetnem tožilniku v pomenu rezultat dejanja, z oslabljenim pomenom pa s predmetnim tožilnikom, ki nima več pomena rezultat dejanja. V fraznih glagolih se pojavljata oba stavčna vzorca, pri čemer je pogostejši tisti brez neobvezno družljive sestavine: a) **narediti beče** ▶ *na'rēdāt 'beče* (= furl. *fâ beçs*, it. *fare soldi*) 'zaslužiti', **narediti bendzino** ▶ *na'rēdāt ben'zino* (= furl. *fâ benzine*, it. *fare benzina*) 'tankati', **narediti didžuno** ▶ *na'rēdāt di'žuno* (= furl. *fâ dizun*, it. *fare digiuno*) 'posinit se', **narediti fješto** ▶ *na'rēdāt f'jēšto* (= furl. *fâ fieste*, it. *fare festa*) 'organizirati zabavo, veselico', **narediti funeral** ▶ *na'rēdāt fune'ral* (= furl. *fâ funerâl*, it. *fare il funerale*) 'organizirati pogreb, pokopati', **narediti greh** ▶ *na'rēdāt 'ri* (= furl. *fâ peccjât*, it. *fare peccato*) 'grešiti', **narediti kors** ▶ *na'rēdāt 'kors* (= furl. *fâ un cors*, it. *fare un corso*) 'organizirati tečaj; obiskovati tečaj', **narediti kres** ▶ *na'rēdāt k'ris* (≈ furl. *fâ fūc*, it. *fare fuoco*) 'zakuriti kres, kresovati', **narediti (to sveto) kumunjun** ▶ *na'rēdāt (to s'veto) kumu'nun* (= furl. *fâ la (Sante) Comunion*, it. *fare la (Santa) Comunione*) 'iti k (svetemu) obhajilu', **narediti leč** ▶ *na'rēdāt 'lēč* (= furl. *fâ une leç*, it. *fare una legge*) 'pripraviti zakon, uzakoniti', **narediti muziko** ▶ *na'rēdāt 'müziko* (= furl. *fâ musiche*, it. *fare musica*) 'igrati glasbo, muzicirati', **narediti pust** ▶ *na'rēdāt 'pūst* (= furl. *fâ carnevâl*, it. *fare il carnevale*) 'pustovati', **narediti eno stopo** ▶ *na'rēdāt no s'topo* (= furl. *fâ un pas*, it. *fare un passo*) 'narediti korak', **narediti škodo** ▶ *na'rēdāt š'kodo* (= furl. *fâ dam*, it. *fare danni*) 'narediti škodo, škodovati',

narediti škulo ▶ *na'rēdāt š'kulo* (= furl. *fâ scuele*, it. *fare scuola*) 'izšolati se'; b) **narediti boljše** ▶ *na'rēdāt 'bujšę* + Sub_{acc} (= furl. *fâ miôr*, it. *fare meglio*) 'narediti bolje, izboljšati'. Našteti frazni glagoli v večini primerov niso frazeologizirani, frazem je samo *narediti beče*.

SKLEP

V prispevku sta obravnavana slabljenje pomena in posledični nastanek fraznih glagolov ter frazeologizacija pri glagolih *biti* ipf. 'biti', *stati* ipf. 'stati', *ostati* pf. 'ostati' / *ostajati* ipf. 'ostajati', *dovantati* pf. 'postati' / *dovantavati* ipf. 'postajati' (neprehodni glagoli stanja); *iti* ipf./pf. 'iti', *priiti* pf. 'prijiti' / *prihajati* ipf. 'prijajati' (neprehodni glagoli premikanja); *imeti* ipf. 'imeti', *držati* ipf. 'držati' (prehodni glagoli stanja); *dejati* pf. 'diti, položiti, postaviti' / *devati* ipf. 'devati, polagati, postavljati', *iskati* ipf. 'iskati', *nehati* pf. 'nehati, pustiti' (glagoli prizadevanja); *dati* pf. 'dati' / *dajati* ipf. 'dajati', *pustiti* pf. 'pustiti' / *puščuvati* ipf. 'puščati', *vzeti* pf. 'vzeti' (glagoli dajanja in jemanja); *delati* ipf. 'delati', (i)zdelati pf. 'narediti', *narediti* pf. 'narediti' / *narejati* ipf. 'narejati' (glagoli proizvodjanja) v rezijanskem narečju slovenščine kot posledica slovensko-romanskega jezikovnega stika, tj. vpliva furlanščine in italijanščine na slovensko narečje.

Pri slabljenju pomena glagola in nastajanju fraznih glagolov se pojavljajo naslednje pomenske (semantične) in z njimi povezane skladenjske (sintaktične) spremembe:

- polnopomenski neprehodni glagoli stanja in premikanja postanejo nepolnopomenski, ko se približujejo pomenoma nepolnopomenskih neprehodnih stanjskih glagolov 'biti' in 'postati': glagoli z esivnim pomenom: *stati* 'stati', *ostati* 'ostati' → 'biti' (*stati atent* 'biti pozoren', *ostati vesel* 'biti vesel, zadovoljen'), glagoli s fientivnim pomenom: *iti* 'iti', *priiti* 'prijiti' → 'postati' (*iti izgubljen* 'postati izgubljen', *priiti truden* 'postati truden'), pri čemer se povedkov prilastek v imenovalniku spremeni v povedkovo določilo v imenovalniku;
- polnopomenski prehodni glagoli stanja postanejo nepolnopomenski, ko se približujejo pomenu nepolnopomenskega prehodnega stanjskega glagola 'imeti': *držati* 'držati' → 'imeti' (*držati živino* 'imeti živino'), pri čemer se predmet v tožilniku (predmetni tožilnik) spremeni v povedkovo določilo v tožilniku (povedkov tožilnik);
- polnopomenski prehodni glagoli proizvodjanja (*delati*, *narediti/narejati*) postanejo nepolnopomenski, ko njihov predmetni tožilnik nima več pomena rezultat dejanja (eficirani objekt) (*delati karneval* 'pustovati', (i)zdelati *en plažej* 'narediti veselje, uslugo', *narediti eno stopo* 'narediti korak'), pri čemer se predmet v tožilniku (predmetni tožilnik) spremeni v povedkovo določilo v tožilniku (povedkov tožilnik);
- polnopomenski glagoli ob nedoločniku lahko postanejo naklonski (modalni) oz. obdobjski (fazni)

nepolnopomenski glagoli ali začnejo izražati vrsto glagolskega dogajanja (nem. Aktionsart): naklonskost (modalnost): *biti* 'biti' → 'treba je' (*to je za zahvaliti* 'treba se je zahvaliti'), *imeti* 'imeti' → 'morati' (*imeti iti* 'morati iti'), *iskati* 'iskati' → 'prizadevati si, skušati' (*iskati poznati* 'prizadevati si, skušati spoznati'); obdobjskost (faznost): *se dejati* 'deti se' → 'začeti' (*se dejati jokati* 'začeti jokati, zajokati'); vzročnost (kavzalnost): (*i*) *zdelati* 'narediti' → 'dati, povzročiti' ((*i*) *zdelati vedeti* 'dati vedeti; povzročiti, da ve'), *nehati* 'pustiti' (*nehati krepati* 'pustiti poginiti; povzročiti, da pogine').

Frazeologizacija se pojavlja tako pri polno- kot pri nepolnopomenskih glagolih, saj pogoj zanjo ni slabljenje polnega slovarskega pomena glagola (*stati atent* 'biti pozoren', *imeti kašelj* 'kašljati', *dati kuraž* 'ohrabriti', *vzeti na posodbo* 'izposoditi si', *narediti bendzino*

'tankati'), temveč pomenski prenos (*stati gori* 'biti vzdrževan', *imeti v pesti* 'pridobiti', *dati eno roko* 'pomagati', *vzeti v pest* 'prevzeti', *narediti beče* 'zaslužiti'). V procesu idiomatizacije se zdita ključnega pomena predvsem neobvezno družljiva sestavina (prislovno določilo), nosilka pomenskega prenosa (*imeti v pesti* 'pridobiti', *vzeti v pest* 'prevzeti', *držati gori* 'srkbeta za, vzdrževati', *dejati gor* 'ustanoviti'), ki se ji lahko pridruži tudi umanjkanje obvezno vezljive sestavine (predmeta v tožilniku in dajalniku) (*držati dur* 'vztrajati', *vzeti v pest* 'prevzeti').

Med analiziranimi glagoli sta dokumentirana tudi dva primera gramatikalizacije, tudi pod romanskim jezikovnim vplivom, in sicer izražanje trpnika (pasiva) z glagoli *iti*, *priiti/prihajati* in trpnopreteklim deležnikom (*iti izgubljen* 'izgubiti se', *priiti/prihajati zaplačen* 'biti plačan') in izražanje zanikanega velelnika z nikalnim členkom *ne*, velelnikom glagola *stati* in nedoločnikom (*ne stoj reči!* 'ne reci!').

COUPULAS WITH OBJECT COMPLEMENT IN THE RESIAN/REZIJANSKO DIALECT OF SLOVENE

Matej ŠEKLI

University of Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Slavic Studies, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia
 Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language SRC SASA, Novi trg 2, 1000 Ljubljana, Slovenia
 e-mail: matej.sekli@guest.arnes.si

SUMMARY

The article discusses a number of copulas with object complement of the type *Sln. delati greh* 'to sin' in the Resian/Rezijansko dialect of Slovene, more precisely in the local dialect of Solbica/Stolvizza (SLA point 59, OLA point 1), placing additional focus on the genesis and typology of such verbal phrases. Resian, being a dialect spoken in the Slovene-Romance language contact area, typically bases these structures on loan translations of similar structures in the neighbouring Romance languages such as Friulian and Italian. Based on their valency, copulas may be categorized as univalent, bivalent, and trivalent, while the whole phrase may on the basis of the level of idiomatization function as a free or as a fully idiomatic expression. In addition, the article traces the process of weakening of the lexical meaning of full lexical verbs in copula role and accounts for the idiomatization of set verbal phrases.

The weakening of the lexical meaning of full lexical verbs and the consequent formation of copula verbs is accompanied by the following semantic changes: a) intransitive verbs of state and motion attain the function of copulative verbs when their lexical meaning is weakened and approaches the meaning of the verbs 'to be' and 'to become' (*stati* 'to stand, stay', *ostati* 'to remain' → 'to be'; *iti* 'to go', *priiti* 'to arrive' → 'to become'); b) similar process is observable with transitive verbs of state if they assume the meaning of the verb 'to have' (*držati* 'to hold' → 'to have'); c) this also includes transitive *verba efficiendi* (*delati* 'to work', *narediti/narejati* 'to do, make, create') whenever their direct object loses the meaning of the effectum, i.e. the effected object; d) verbs followed by an infinitive may become modal verbs or phasal verbs, or otherwise start to express the Aktionsart: modality (*biti* 'to be'

→ 'it is necessary, one should', imeti 'to have' → 'to have to, must', iskati 'to look for, search' → 'to try'), phasality (se dejati 'to place oneself' → 'to begin'), causativity ((i)zdelati 'to make, produce' → 'to let, cause', nehati 'to let').

The process of idiomatization affects verbs with full lexical meaning as well as original copulas. This rather surprising lack of differentiation must surely be ascribed to the fact that idiomatization is not in fact conditioned by the weakening of the full lexical meaning but rather by the metaphorical use of the idiomatizing verb.

Keywords: copulas with object complement, weakening of lexical meaning, idiomatization, Resian dialect of Slovene, Slovene-Romance language contact

LITERATURA

Benacchio, R. (1998): Oblikoslovno-skladenjske posebnosti rezijanščine. Slavistična revija 46, 3, 249–259.

Benacchio, R. (2002): I dialetti sloveni del Friuli tra periferia e contatto. Udine, Società filologica friulana.

Burger, H. (1998, 2003): Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. Berlin, Erich Schmidt Verlag.

Dardano, M. & P. Trifone (1995): Grammatica italiana con nozioni di linguistica. Bologna, Zanichelli.

Eisenberg, P. et al. (1998): Die Grammatik. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich, Duden.

Fleischer, W. (1982, 1997): Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. Tübingen, Max Niemeyer Verlag.

Furlan, M. (2013): Novi etimološki slovar slovenskega jezika: Poskusni zvezek. Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.

Gantar, P. (2007): Stalne besedne zveze v slovenščini. Zbirka Lingua Slovenica, 3. Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.

Jakop, N. (2006): Pragmatska frazeologija. Zbirka Linguistica et philologica, 14. Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.

Ježovnik, J. (2015): Vezni naklon v rezijanščini. V: Zuljan Kumar, D. & H. Dobrovoljc (ur.): Škrabčev zbornik 8: Zbornik prispevkov s simpozija 2013. Nova Gorica, Založba Univerze, 68–83.

Kržišnik, E. (1994): Slovenski glagolski frazemi. Doktorska disertacija. Ljubljana.

Kržišnik, E. (2013): Moderna frazeološka veda v slovenistiki. V: Jakop, N. & M. Jemec Tomazin (ur.): Frazeološka simfonija: Sodobni pogledi na frazeologijo. Ljubljana, Založba ZRC, 15–26.

Miklosich, F. (1883): Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen: IV. Syntax. Wien, Wilhelm Braumüller.

Musan, R. (2013): Satzgliedanalyse. Heidelberg, Universitätsverlag Winter.

Skubic, M. (1997): Romanske jezikovne prvine na zahodni slovenski jezikovni meji. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Snoj, M. (2013): Frazemi v luči etimologije. V: Jakop, N. & M. Jemec Tomazin (ur.): Frazeološka simfonija: Sodobni pogledi na frazeologijo. Ljubljana, Založba ZRC, 91–98.

Spinuzzi Monai, L. (1998): Un esempio di perspicuità morfosintattica del tratto di definitezza incontrato nel dialetto sloveno di Resia. Che fastu? 74, 2, 183–197.

Šekli, M. (2009): Zaimkovno podvajanje predmeta in osebka v rezijanskem narečju slovenščine (s stališča jezikovnega stika s furlanščino). V: Аризанковска, Л. (ur.): Трета македонско-словенечка научна конференција. Македонско-словенечки јазични, книжевни и културни врски / Makedonsko-slovenske jezikoslovne, književne in kulturne zveze. Скопје, 133–155.

Šekli, M. (2015): Glagolska vezljivost v jeziku Brižinskih spomenikov. Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies 10, 53–80.

Šekli, M. (2016): Frazni glagoli s prislovnima določiloma prostora/kraja in časa v narečni slovenščini na slovensko-romanskem jezikovnem stiku. V: Kržišnik, E., Jakop, N. & M. Jemec Tomazin (ur.): Prostor in čas v frazeologiji. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, 273–280.

Toporišič, J. (2000, 1976): Slovenska slovnica. Maribor, Obzorja.

Vidovič Muha, A. (2013): Frazem med besedo in stalno besedno zvezo. V: Jakop, N. & M. Jemec Tomazin (ur.): Frazeološka simfonija: Sodobni pogledi na frazeologijo. Ljubljana, Založba ZRC, 109–118.

Виноградов, В. В. (1947): Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. Ропатис в Виноградов, 1977, 140–161.